

Onderzoeksplan betreffende de onderdelen I en II van het Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS Chroom-6 en CARC:

Onderdeel I Advies ten aanzien van het zorgvuldig communiceren van risico's

Onderdeel II Faciliteren van het formuleren van de onderzoeksvragen

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Oprichtingsbeschrijving	6
3	Onderdeel I: Het verduidelijken van de inrichting van het proces van communicatie over de risico's en de informatie-uitwisseling in het kader van dit onderzoek	6
	3.1 Inrichten van de organisatie zodat proces van communicatie mogelijk is	6
	3.2 Communicatie en voortgangsinformatie.....	7
4	Onderdeel II: Startfase van het onderzoek waarin de onderzoeksvragen voor het onderzoek worden afgestemd met alle belanghebbenden.....	8
	4.1 Inventariseren van de maatschappelijke vragen	9
	4.1.1 Tijdsplanning.....	10
	4.2 Vertalen maatschappelijke vragen in onderzoeksvragen en terugkoppeling naar belanghebbenden	11
	4.2.1 Tijdsplanning.....	11
	4.3 Vaststellen en prioriteren van de onderzoeksvragen door de paritaire commissie	12
	4.3.1 Tijdsplanning.....	12
	4.4 Omzetten onderzoeksvragen in concept onderzoeksplannen.....	12
	4.4.1 Tijdsplanning.....	13
	4.5 Bespreking concept onderzoeksplannen met inhoudelijke klankbord groep en belanghebbenden en aanpassing.....	13
	4.5.1 Tijdsplanning.....	13
	4.6 Vaststellen onderzoeksplannen door paritaire commissie	14
	4.6.1 Tijdsplanning.....	14
	4.7 Voorbereidende activiteiten.....	14
	4.7.1 Tijdsplanning.....	15
	4.8 Te leveren (deel)producten	15
5	Projectcoördinatie	16
	Bijlage: Begroting periode 1 januari 2015 – start onderzoeksonderdeel betreffende het beantwoorden van onderzoeksvragen (najaar 2015)	17

1 Inleiding

Het ministerie van Defensie heeft aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) gevraagd om te onderzoeken wat de mogelijke effecten voor de gezondheid zijn na gebruik van chroomhoudende verf en Chemical Agent Resistant Coating (CARC). Het RIVM zal daarbij ook andere organisaties en onderzoekers met relevante kennis betrekken voor zover nodig om het onderzoek zorgvuldig uit te voeren.

Chroomhoudende verf en CARC wordt door Defensie gebruikt om militaire voertuigen te behandelen tegen corrosie en chemische stoffen. De (ex-)medewerkers melden verschillende typen gezondheidsklachten, waarbij zij zich afvragen of die het gevolg zijn van de werkzaamheden met chroomhoudende verf en CARC.

Chroomhoudende verf bevat chroom-6, een metaalverbinding met toxische eigenschappen. Het is bekend dat kanker kan ontstaan bij langdurige blootstelling aan deze stof. CARC is een tweecomponenten coating die onder andere isocyanaten bevatten, waarvan bekend is dat bepaalde varianten van deze stoffen bij sommige mensen kunnen leiden tot overgevoeligheidsreacties. Eén van de gestelde vragen is welke eigenschappen de toegepaste isocyanaten hebben.

Vooraf op POMS-locaties (Prepositioned Organisational Material Storages) van de NAVO werden deze stoffen gebruikt. De POMS-locaties bevinden zich in Brunssum, Eygelshoven, Vriezenveen, Coevorden en Ter Apel. Maar POMS-medewerkers zijn mogelijk ook aan andere gevaarlijke stoffen blootgesteld. Zo werden tijdens gesprekken en bij informatiebijeenkomsten onder andere asbest, verarmd uranium en verschillende vluchtige organische stoffen (waaronder PX-10) genoemd. Ook op andere Defensielocaties zijn chroomhoudende verf en CARC gebruikt, daarnaast zijn ook hier andere gevaarlijke stoffen gebruikt. Het onderzoek van het RIVM zal zich in eerste instantie richten op de POMS-locaties en op blootstelling aan chroom-6 en CARC.

Veel is nog onbekend over de blootstelling aan en gezondheidseffecten na gebruik van chroomhoudende verf en CARC voortkomend uit werkzaamheden bij Defensie. Het RIVM is gevraagd om te onderzoeken op welke wijze en in welke mate (ex-)medewerkers zijn blootgesteld. Medewerkers, maar ook Defensie als werkgever, stellen vragen over bijvoorbeeld wat de stoffen in het lichaam doen en welk ziektebeeld te verwachten is bij blootstelling. De onderzoekers kunnen bijvoorbeeld bekijken in hoeverre de blootstelling overeenkomt met de gemelde gezondheidsklachten door (ex-)medewerkers van Defensie.

De onderzoeksresultaten zijn openbaar. Het RIVM zorgt voor een onafhankelijke uitvoering van het onderzoek. Een zogenaamde paritaire commissie bewaakt het proces van het onderzoek en bevordert de

voortgang van het onderzoek, zonder de onafhankelijke uitvoering door het RIVM of de daarmee samenwerkende organisaties te beïnvloeden. Deze paritaire commissie bestaat uit vier vertegenwoordigers van het ministerie van Defensie en vier militaire vakbondsleden, die de medewerkers vertegenwoordigen. De commissie wordt geleid door een onafhankelijke voorzitter, de heer Ruud Vreeman. Het inhoudelijke opdrachtgeverschap zal daarbij worden ingevuld door de paritaire commissie zoals hierboven beschreven. Het financieel administratieve opdrachtgeverschap loopt direct tussen Defensie en het RIVM.

De (ex-)medewerkers zijn betrokken bij het onderzoek via informatiebijeenkomsten, online vragenlijsten en focusgroepen. Via deze wegen kunnen zij aangeven welke vragen door het RIVM onderzocht zouden moeten worden. Daarnaast kunnen zij later tijdens het onderzoek waardevolle informatie over bijvoorbeeld arbeidssituaties, blootstelling en hun gezondheidsklachten aan de onderzoekers meegeven.

In het najaar van 2014 heeft Defensie het RIVM gevraagd een onafhankelijk onderzoek uit te voeren. Defensie heeft daarbij de volgende drie onderdelen benoemd:

- Onderdeel I: Advies ten aanzien van het zorgvuldig communiceren van risico's;
- Onderdeel II: Faciliteren van het formuleren van de onderzoeksvragen;
- Onderdeel III: Uitvoeren van het daadwerkelijke onderzoek.

De paritaire commissie heeft de mogelijkheid om het onderzoek af te bakenen of uit te breiden. Echter de aanleiding voor het instellen van het onderzoek is gelegen in de gezondheidsvragen in relatie tot het gebruik van gevaarlijke stoffen bij Defensie, waarbij het in het bijzonder gaat over de werkzaamheden op de voormalige POMS-locaties en de activiteiten Defensie breed met chroom-6 en CARC. De naam van het onderzoek zal dan ook luiden: *Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS Chroom-6 en CARC.*

Het huidige onderzoeksplan betreffende de onderdelen I en II van het Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS Chroom-6 en CARC (Onderdeel I: Advies ten aanzien van het zorgvuldig communiceren van risico's; en Onderdeel II: Faciliteren van het formuleren van de onderzoeksvragen), inclusief een begroting, wordt ter goedkeuring ingediend bij de paritaire commissie. Indien nodig zullen eventuele voorstellen voor aanpassen van het plan voor de onderdelen I en II worden verwerkt, waarna het kan worden vastgesteld door de paritaire commissie.

2 Opdrachtbeschrijving

Defensie heeft gevraagd om:

- Onderdeel I* Het op korte termijn verduidelijken van de inrichting van het proces van communicatie over de risico's en de informatie-uitwisseling in het kader van dit onderzoek;
- Onderdeel II* Op korte termijn te beginnen met een startfase van het onderzoek, waarin de onderzoeksvragen voor het onderzoek worden afgestemd met alle belanghebbenden;
- Onderdeel III* Het uitvoeren van het onderzoek om antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen.

Het huidige onderzoeksplan, inclusief een begroting, betreft onderdelen I en II, de zogenaamde startfase van het onderzoek. Onderdeel III zal starten op het moment dat de onderzoeksvragen voor het onderzoek zijn afgestemd en vastgesteld en geprioriteerd door de paritaire commissie, en de daaruit voortkomende onderzoeksplannen zijn vastgesteld door de paritaire commissie. Dat zal uiteindelijk bepalen hoe het onderzoeksonderdeel III gericht op het beantwoorden van deze onderzoeksvragen er uit zal komen zien. Afzonderlijke begrotingen en onderzoeksplannen zullen hiervoor worden gemaakt.

Naast het advies ten aanzien van het zorgvuldig communiceren van risico's en het faciliteren van het formuleren van de onderzoeksvragen, zijn voorbereidende activiteiten gestart die (ex-)medewerkers kunnen helpen met hun situatie en zodat er een snelle beantwoording van onderzoeksvragen mogelijk is zodra deze zijn vastgesteld en geprioriteerd door de paritaire commissie. Voorbeelden van deze activiteiten zijn het ontwikkelen van nieuwsbrieven en informatiebladen voor artsen en (ex-)medewerkers. Daarnaast zal het RIVM bijvoorbeeld ook starten met het analyseren van documenten die door Defensie ter beschikking worden gesteld en wetenschappelijk literatuuronderzoek. Een meer gedetailleerde uitwerking van de onderdelen I en II is hierna beschreven.

3 Onderdeel I: Het verduidelijken van de inrichting van het proces van communicatie over de risico's en de informatie-uitwisseling in het kader van dit onderzoek

Dit onderdeel bestaat uit verschillende activiteiten gericht op het:

1. Inrichten van de organisatie, zodat het proces van communicatie mogelijk is.
2. Communicatie en voortgangsinformatie.

3.1 Inrichten van de organisatie zodat proces van communicatie mogelijk is

De volgende activiteiten zullen plaatsvinden voor het inrichten van de

organisatie, zodat het proces van communicatie mogelijk is:

1. Voorbereidend draagvlak creëren en het voeren van doelgesprekken met belanghebbenden. Gesproken wordt met vertegenwoordigers van werknemer en werkgever, waaronder Defensie, vakbonden, letselschade-experts, maar ook met de Nationale Ombudsman en Onderzoeksraad voor de Veiligheid.
2. Voorbereidende gesprekken worden gevoerd met het pensioenfonds, ABP Zorgloket, Centrum Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel (CAOP) en de Task Force van Defensie.
3. Inrichten van een functioneel e-mailadres (chroomonderzoek@rivm.nl) voor het structureren van inhoudelijke risico-communicatievragen.
4. Inrichten en bijhouden van een website voor het structureren en verspreiden van informatie over inhoud, proces en achtergronden in relatie tot het RIVM-onderzoek (optie: www.chroomonderzoek.nl)
5. Het maken van werkafspraken met CAOP ten aanzien van:
 - Registratie en doorgeleiding van informatie, zoals informatiebladen, uitnodigingen voor deelname aan het RIVM-onderzoek, etc., naar belanghebbenden.
 - Registratie en doorgeleiding van inhoudelijke vragen die bij het Informatiepunt van CAOP binnen komen en terugkoppeling van antwoorden naar (inhoudelijke) vraagstellers.
6. Inrichten van een structuur voor het beantwoorden van inhoudelijke vragen die het RIVM (via CAOP, emailadres chroomonderzoek@rivm.nl, Defensie of vakbonden) ontvangt.
7. Het in overleg met CAOP, Defensie en vakbonden vaststellen van een communicatiestructuur hoe nieuwe wetenschappelijke, technische of maatschappelijke informatie snel (samengevat) kan worden gedeeld voor het zorgvuldig informeren van alle belanghebbenden en de media.

3.2 Communicatie en voortgangsinformatie

Er zullen verschillende activiteiten plaatsvinden wat betreft communicatie over nieuwe wetenschappelijke, technische of maatschappelijke informatie naar belanghebbenden, maar ook bijvoorbeeld naar huisartsen en media. Daarnaast zal er communicatie zijn over de voortgang van het onderzoek naar alle belanghebbenden.

1. Het opstellen van nieuwsbrieven op belangrijke momenten, maar minimaal eens per twee maanden tijdens onderdelen I en II (de startfase) en onderdeel III (het onderzoeksonderdeel gericht op beantwoorden van vragen).
2. Het registreren en binnen 14 dagen reageren op inhoudelijke vragen die via het CAOP, Defensie, vakbonden of direct bij het RIVM binnenkomen.
3. Opstellen van factsheets en Q en A's met betrekking tot de onderzochte producten en stoffen. Deze worden verder uitgewerkt in reactie op vragen die worden ontvangen.

4. Opstellen van informatiebladen voor hulpverlening aan (ex-)medewerkers en verspreiding richting huisartsen, arbo-artsen en (ex-)medewerkers. Het afstemmen hiervan met interne en externe inhoudelijke deskundigen en betrokkenen.
5. In samenwerking met Defensie, vakbonden en CAOP organiseren van informatiebijeenkomsten voor (ex-)medewerkers en andere belanghebbenden op belangrijke momenten, maar minimaal eens per half jaar.
6. Toehoorderschap bij de paritaire commissie.
7. Het waar nodig inhoudelijk ondersteunen van de paritaire commissie, Defensie, vakbonden en CAOP.
8. Het tenminste tweemaandelijks informeren van de paritaire commissie over de voortgang van het onderzoek: schriftelijke samenvatting of toelichting tijdens vergaderingen van de paritaire commissie.
9. Tweewekelijks overleg met CAOP.
10. Maandelijks overleg met een onafhankelijk expert van de paritaire commissie over de voortgang van het RIVM-onderzoek.
11. Het tenminste tweemaandelijks informeren van Defensie over de financiën.
12. Tweewekelijks overleg voor de wederzijdse informatie-uitwisseling tussen het RIVM en de GGD'en over het onderzoek naar de huidige situatie op de voormalige POMS-locaties.

3.3 Te leveren (deel)producten

De volgende (deel)producten zullen worden geleverd in onderdeel I van het onderzoek:

1. Nieuwsbrieven.
2. Factsheets en Q & A's.
3. Informatiebladen voor huisartsen.
4. Functioneel e-mailadres (chroomonderzoek@rivm.nl).
5. Website voor het structureren en verspreiden van informatie over inhoud, proces en achtergronden in relatie tot het RIVM-onderzoek.
6. Bijdragen aan informatiebijeenkomsten.
7. Helpdesk voor inhoudelijke vragen die binnenkomen via persoonlijke contacten of e-mail.

4 Onderdeel II: Startfase van het onderzoek waarin de onderzoeksvragen voor het onderzoek worden afgestemd met alle belanghebbenden

In onderdeel II van het onderzoek zullen alle vragen van belanghebbenden voor het onderzoek worden geïnventariseerd. Na inventarisatie van de maatschappelijke vragen zullen deze uiteindelijk worden omgezet in onderzoeksplannen, die zullen worden vastgesteld door de paritaire commissie. De stappen die hiervoor nodig zijn worden hieronder verder uitgewerkt.

Daarnaast zijn voorbereidende activiteiten gestart, bijvoorbeeld archief-

en literatuuronderzoek, zodat hier meteen gebruik van kan worden gemaakt zodra de onderzoeksplannen gereed zijn. Figuur 1 geeft schematisch weer hoe dit zal worden georganiseerd. De grijsgeaccenteerde blokken zijn activiteiten welke door het RIVM worden uitgevoerd. De volledig grijze blokken zijn de momenten waarop de paritaire commissie een besluit zal moeten nemen.

Alle activiteiten in dit onderdeel hangen af van de aard en het aantal vragen dat wordt ingebracht door de belanghebbenden (waaronder (ex-)werknemers, Defensie, vakbonden, letselschade-experts, Nationale Ombudsman en de Onderzoeksraad voor de Veiligheid), welke en hoeveel vragen worden geprioriteerd en vastgesteld door de paritaire commissie, en daaruit vloeiend welke onderzoeksplannen zullen worden uitgewerkt en onderzocht.

Belangrijk is dat het onderzoek in fases zal verlopen en dat sommige activiteiten herhaaldelijk terug kunnen komen (bijvoorbeeld nieuwe vragen kunnen worden ingebracht) of dat sommige activiteiten niet tegelijkertijd afgerond en vastgesteld kunnen worden (bijvoorbeeld sommige onderzoeksplannen kunnen snel worden afgerond en vastgesteld, andere zullen meer tijd kosten). Deze gefaseerde aanpak zorgt ervoor dat de vaart in het onderzoek blijft zitten en dat activiteiten en onderzoeksonderdelen die snel kunnen beginnen geen vertraging oplopen, zodat onderzoeksvragen ook sneller kunnen worden beantwoord.

4.1 Inventariseren van de maatschappelijke vragen

In deze fase zullen vraagformuleringsgesprekken plaatsvinden met alle belanghebbenden waaronder: (ex-)medewerkers, Defensie, vakbonden, de Nationale Ombudsman, letselschade-experts en de Onderzoeksraad voor de Veiligheid.

Alle **(ex-)medewerkers** van Defensie die zich bij het CAOP hebben geregistreerd, krijgen de kans om hun vragen voor het onderzoek door te geven. Om aan te sluiten bij de te verwachte uiteenlopende wensen worden verschillende contactvormen gehanteerd, in het bijzonder: focusgroepgesprekken en een online vragenlijst. Hiervoor zal eerst een online tool worden ontwikkeld zodat (ex-)medewerkers hun keuze kunnen aangeven hoe ze vragen willen doorgeven. Mensen kunnen aangeven of ze via online de vragenlijst of een focusgroepgesprek een bijdrage willen leveren, of dat ze geen bijdrage willen leveren (maar wel op de hoogte worden gehouden van het onderzoek via het CAOP).

Focusgroepen zullen bestaan uit circa 10 (ex-)werknemers. Een gespreksleider van het RIVM leidt het focusgroepgesprek, bijgestaan door een notulist van het RIVM. De gespreksleider zorgt dat de benodigde punten voor het inventariseren van de maatschappelijke vragen worden besproken, dat iedereen aan het woord komt en dat de gesprekken in goede banen verlopen. Bij de indeling van (ex-)werknemers in focusgroepen zal rekening worden gehouden met onder andere volgorde van aanmelding, leidinggevenden niet in dezelfde focusgroep als

medewerkers, huidige en voormalige werknemers in aparte groepen, locatie geplande focusgroep nabij woon- of werklocatie, etc. De bijeenkomsten zullen ongeveer twee uur duren en eventuele reiskosten worden vergoed.

In zowel de online vragenlijst als het focusgroepgesprek zullen dezelfde gespreksthema's aan de orde komen (zoals gezondheid en andere klachten, blootstelling, veiligheid, andere gevaarlijke stoffen, andere vragen en verdere betrokkenheid bij het onderzoek). Op het moment dat iemand kiest voor de online vragenlijst dan kan direct de vragenlijst worden ingevuld, oftewel het inventariseren van vragen start onmiddellijk na het doorgeven van de keuze voor betrokkenheid via de online vragenlijst. Het doorgeven van vragen via de online vragenlijst kan in principe doorgaan, ook als een (ex-)werknemer op een later tijdstip zich nog registreert bij CAOP en zich dan aanmeldt voor het RIVM-onderzoek. Vanwege de logistieke planning van focusgroepen en omdat mensen minimaal 2 weken van te voren uitgenodigd moeten worden, zal het inventariseren van vragen via focusgroepen 2-3 weken nadat de eerste groep (ex-)medewerkers hun keuze heeft doorgegeven kunnen starten. Indien een (ex)werknemer andere informatie voor het RIVM onderzoek wil aanleveren, dan kan dat via het CAOP.

Alle **andere belanghebbenden**, waaronder Defensie, vakbonden, de Veteranen Ombudsman, letselschade-experts, en Onderzoeksraad voor de Veiligheid, krijgen ook de mogelijkheid om vragen voor het onderzoek aan te leveren. Dit zal via een gesprek of online vragenlijst kunnen gaan, zodat alle belanghebbenden op dezelfde manier bij het onderzoek betrokken worden.

Alle vragen en informatie die door de belanghebbenden worden aangeleverd worden vertrouwelijk behandeld en verwerkt. Gegevens zullen niet tot personen te herleiden zijn. Om de verslaglegging te vergemakkelijken en geen informatie te missen, worden (focusgroep) gesprekken opgenomen met audioapparatuur. De audiotapes worden vernietigd nadat de informatie anoniem is verwerkt in een verslag van de bijeenkomst.

4.1.1 Tijdsplanning

Het inventariseren van vragen van (ex-)medewerkers zal plaatsvinden nadat de RIVM-tool voor het aanmelden voor het onderzoek definitief is en online staat. De verwachting is dat de RIVM-tool voor het aanmelden voor het RIVM-onderzoek eind maart/begin april 2015 online zal zijn. Het inventariseren van vragen via de online vragenlijst zal onmiddellijk starten na het doorgeven van de keuze voor deelname via de online vragenlijst. De eerste focusgroepgesprekken zullen 2-3 weken na het online gaan van de RIVM-tool plaatsvinden, ca. half/eind april 2015. Zoals in Figuur 1 te zien is, zal dan een eerste ronde van focusgroep gesprekken plaatsvinden tot ca. eind mei 2015. De planning is om elke week van maandag t/m vrijdag focusgroepgesprekken te organiseren, met elke dag 2 focusgroepgesprekken. In totaal kunnen dan in deze eerste ronde maximaal ca. 500 (ex-)medewerkers hun vragen via focusgroepen

kenbaar maken. Daarnaast zal naar verwachting een substantieel aantal (ex-)medewerkers via de online vragenlijst hun vragen doorgeven. Omdat momenteel nog niet duidelijk is hoeveel mensen de voorkeur geven aan het gebruik van de online vragenlijst enerzijds en de focusgroepen anderzijds moeten we van schattingen uitgaan, maar eind mei 2015 zal een groot aantal (ex-)medewerkers via een focusgroepgesprek of de online vragenlijst hun vragen aan het RIVM hebben doorgegeven. Mogelijk kunnen niet alle (ex-)werknemers voor eind mei 2015 via een van beide wegen betrokken worden. De reden om eind mei 2015 een (voorlopige) stop in te zetten is dat we op dat moment dan kunnen overgaan tot het formuleren van de eerste serie onderzoeksvragen, zodat de voortgang in het project blijft. (Ex-)medewerkers zullen zich ook nog na mei 2015 melden bij het CAOP en de online vragenlijst blijft ook doorlopen, daarom hebben we er voor gekozen om indien nodig na de zomer van 2015 een tweede ronde van focusgroepen te organiseren (en indien nodig later bijvoorbeeld nog een derde ronde mochten er nieuwe vragen opkomen). (Ex-)werknemers die gekozen hebben voor een focusgroepgesprek, maar niet in de eerste ronde tot eind mei 2015 geplaatst kunnen worden, hebben wel altijd de mogelijkheid om voor eind mei 2015 alsnog via de online vragenlijst hun vragen kenbaar te maken. De paritaire commissie kan besluiten dat vragen die na mei 2015 zijn aangeleverd, alsnog geprioriteerd en vastgesteld worden.

Overige belanghebbenden zullen specifiek benaderd worden, zodat zij ook voor eind mei hun vragen voor het RIVM-onderzoek kunnen doorgeven.

4.2 Vertalen maatschappelijke vragen in onderzoeksvragen en terugkoppeling naar belanghebbenden

Nadat een (voorlopige) stop op het inventariseren van de vragen voor het onderzoek heeft plaatsgevonden ca. eind mei 2015, zullen deze maatschappelijke vragen worden vertaald in onderzoeksvragen. Daarbij zullen de maatschappelijke vragen worden gecategoriseerd in de hoofdthema's, zoals ook gebruikt voor de online vragenlijst en de focusgroepgesprekken. Daarnaast zullen dezelfde maatschappelijke vragen, maar die net iets anders zijn geformuleerd, worden vertaald in één onderzoeksvraag. Er zal worden bijgehouden hoeveel keer een bepaalde vraag is ingebracht.

Na verwerking van alle vragen van alle belanghebbenden, zal er een terugkoppeling van de lijst met onderzoeksvragen plaatsvinden naar alle belanghebbenden. Van deze terugkoppeling zal een verslag worden gemaakt. Indien nodig zal de lijst van onderzoeksvragen worden aangepast op basis van deze terugkoppeling.

4.2.1 Tijdsplanning

De verwachting is dat het vertalen van maatschappelijke vragen in onderzoeksvragen ca. 3-4 weken zal duren, maar kan al beginnen tijdens de vorige fase van het inventariseren van maatschappelijke vragen, en zal dus in de loop van juni afgerond kunnen worden. De tijdsduur is echter ook afhankelijk van het aantal respondenten en daaraan gekoppeld het

aantal vragen wat wordt aangeleverd. De terugkoppeling naar alle belanghebbenden en eventuele aanpassing van de lijst van onderzoeksvragen zal ca. 1-2 weken duren. Het doel is om voor eind juni 2015 de lijst met onderzoeksvragen in te dienen bij de paritaire commissie.

4.3 Vaststellen en prioriteren van de onderzoeksvragen door de paritaire commissie

De lijst met onderzoeksvragen zal worden besproken met de paritaire commissie. De paritaire commissie prioriteert en stelt de onderzoeksvragen vast en bepaalt daarmee welke onderzoeksvragen (in eerste instantie) worden uitgewerkt als onderzoeksplannen.

4.3.1 Tijdsplanning

Indien mogelijk worden in juli 2015 de onderzoeksvragen geprioriteerd en vastgesteld door de paritaire commissie. Tijdens de zomer van 2015 kunnen onderzoeksvragen dan worden omgezet in onderzoeksplannen.

4.4 Omzetten onderzoeksvragen in concept onderzoeksplannen

Na prioritering en vaststelling van de onderzoeksvragen zullen de onderzoeksvragen worden omgezet in meerdere concept-onderzoeksplannen, afhankelijk van het type onderzoeksvragen. Ieder onderzoeksplan zal worden uitgewerkt in aparte zogenaamde "work packages", met voor ieder work package een toegewezen expert die verantwoordelijk is voor de uitvoer van zijn/haar work package en ook het daaruit vloeiende onderzoek. Afhankelijk van de te beantwoorden vragen zullen sommige onderzoeksplannen snel afgerond en vastgesteld kunnen worden, andere zullen meer tijd kosten. De vaststelling van onderzoeksplannen zal dan ook gefaseerd plaatsvinden. Deze gefaseerde aanpak zorgt ervoor dat de vaart in het onderzoek blijft zitten en dat activiteiten en onderzoeksonderdelen die snel kunnen beginnen daadwerkelijk snel beginnen, zodat onderzoeksvragen ook sneller kunnen worden beantwoord.

Voordat onderzoeksplannen uitgewerkt zullen worden, vinden voorbereidende gesprekken plaats met onderzoekers binnen en buiten het RIVM om een onderzoek consortium voor te bereiden. Gesproken zal worden met onder andere de GGD'en, het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG), het Nationaal Vergiftigingen Informatie Centrum (NVIC), Het Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS – Universiteit Utrecht), het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB) en de Vrije Universiteit Amsterdam.

Wie binnen het consortium betrokken zal worden bij welk work package hangt af van de geprioriteerde en vastgestelde onderzoeksvragen. Verschillende typen onderzoeken kunnen worden opgezet, zoals epidemiologisch, toxicologisch en/of experimenteel onderzoek.

Elk onderzoeksplan bestaat uit een aantal vaste onderdelen zoals:

- Onderzoeksvragen
- Plan van aanpak, inclusief de te betrekken expertise
- De wetenschappelijke begeleiding, de inhoudelijke klankbordgroep en de externe beoordeling van de onderzoeksresultaten voor publicatie
- Doorloop tijd, oplevering deel producten – eind rapport (met aandacht voor de vraag of er deelproducten zijn die vanwege de maatschappelijke behoefte voor de afronding van het eindrapport beschikbaar kunnen komen).
- Randvoorwaarden
- Kosten, afzonderlijke begrotingen zullen voor elk onderzoeksplan worden opgenomen
- Eventuele aanvullende opties weergegeven met de mogelijke implicaties voor het onderzoeksplan indien de optie alsnog wordt opgenomen. Het onderzoeksplan bevat als bijlage een overzicht van alle onderzoeksvragen zoals deze uit de verkennende activiteiten naar voren zijn gekomen.

4.4.1 Tijdsplanning

Na prioritering en vaststelling van de onderzoeksvragen, zal het maximaal 4 weken duren voordat de eerste concept-onderzoeksplannen uitgewerkt zijn. Zoals eerder beschreven zou de uitwerking van meer uitgebreide onderzoeksplannen langere tijd nodig kunnen hebben. Doel is om voor het einde van de zomer de eerste onderzoeksplannen te kunnen bespreken met een inhoudelijke klankbordgroep en belanghebbenden. De verwachting is dat er tussen de 5 en 10 onderzoeksplannen zullen worden uitgewerkt.

4.5 Bespreking concept onderzoeksplannen met inhoudelijke klankbord groep en belanghebbenden en aanpassing

Na het uitwerken van concept-onderzoeksplannen zullen deze besproken worden met de inhoudelijke klankbordgroep en belanghebbenden. Er zullen alvast voorbereidende gesprekken plaatsvinden met belanghebbenden en deskundigen en belangenvertegenwoordigers binnen en buiten het RIVM om een inhoudelijke klankbordgroep samen te stellen. Deelnemers aan de inhoudelijke klankbordgroep kunnen worden voorgedragen door alle belanghebbenden. Alle belanghebbenden kunnen toevoeren bij vergaderingen van de inhoudelijke klankbordgroep. Van de besprekingen van concept-onderzoeksplannen door de inhoudelijke klankbordgroep worden verslagen gemaakt. De concept-onderzoeksplannen zullen ook worden besproken in 2-4 focusgroepen met (ex-)medewerkers, waarvan ook verslagen worden gemaakt. Op basis van deze verslagen zullen onderzoeksplannen worden aangepast.

4.5.1 Tijdsplanning

Het bespreken van de concept-onderzoeksplannen valt binnen de gefaseerde aanpak; zodra concept-onderzoeksplannen klaar zijn, zullen deze besproken worden en zal niet gewacht worden totdat alle

onderzoeksplannen klaar zijn. Bespreking van een concept-onderzoeksplan met de inhoudelijke klankbordgroep en belanghebbenden en verwerking van eventuele commentaren hieruit zal ca. 3-4 weken duren. Het doel is om de eerste onderzoeksplannen einde zomer 2015 besproken en aangepast te hebben.

4.6 Vaststellen onderzoeksplannen door paritaire commissie

Na het aanpassen van de concept-onderzoeksplannen naar aanleiding van opmerkingen en suggesties van de inhoudelijke klankbordgroep en belanghebbenden, zullen deze worden ingediend bij de paritaire commissie, met daarbij het verslag van de bespreking in de inhoudelijke klankbordgroep, samenvatting van de focusgroepgesprekken en een toelichting op de verwerking van de opmerkingen en suggesties door het RIVM. De paritaire commissie kan besluiten om aanvullende opties in een onderzoeksplan op te laten nemen. De paritaire commissie stelt dan per concept-onderzoeksplan vast of het definitief is. Net zoals het uitwerken en bespreken van concept-onderzoeksplannen zal dit gefaseerd gebeuren. Na de zomer van 2015, als de eerste onderzoeksplannen zijn vastgesteld door de paritaire commissie, zal een nieuwe ronde aan informatiebijeenkomsten voor (ex-)medewerkers worden georganiseerd om hen te informeren over de voortgang van het onderzoek en het waar gewenst geven van een toelichting op de onderzoeksopzet.

4.6.1 Tijdsplanning

Het doel is om de eerste onderzoeksplannen aan het einde van de zomer van 2015 in te dienen bij de paritaire commissie. Vaststelling door de paritaire commissie kan dan in de loop van september 2015 plaatsvinden. Na vaststelling van een onderzoeksplan zal het onderzoeksonderdeel starten, waarbij de vragen die de aanleiding vormen voor het desbetreffende onderzoeksplan zullen worden uitgezocht en beantwoord.

4.7 Voorbereidende activiteiten

Naast het inventariseren van vragen en de uiteindelijke verwerking in onderzoeksplannen zijn een aantal voorbereidende onderzoeksactiviteiten gestart. Deze hebben tot doel dat zodra de onderzoeksplannen gereed zijn, de informatie voortkomend uit deze activiteiten meteen meegenomen kan worden. Twee belangrijke voorbereidende activiteiten zijn:

- Voorbereidende activiteiten ten behoeve van de analyse van de documenten die Defensie op Rijksoverheid.nl plaatst en van documenten/informatie die door bijvoorbeeld (ex-)medewerkers via CAOP beschikbaar zijn gesteld:
 - Overleg met Defensie en CAOP over de werkwijze voor het ter beschikking stellen van informatie. Defensiedocumenten zullen via CAOP aan het RIVM ter beschikking worden gesteld. Indien nodig kan ook niet-geanonimiseerde informatie aan het RIVM ter

- beschikking worden gesteld ten behoeve van het onderzoek. Een punt van aandacht is daarom de privacy.
- Inrichting van een documentmanagementsysteem, waar informatie verkregen van Defensie en CAOP beheerd kan worden.
 - Uitwerken hoe en welke meta-data aan documenten gekoppeld kunnen worden in een eerste pre-selectie van de documenten. Op basis van deze pre-selectie en bijbehorende koppeling van meta-data kunnen experts in het onderzoeksonderdeel voor het beantwoorden van onderzoeksvragen makkelijk de juiste documenten vinden in het documentmanagementsysteem.
 - Voorbereidende activiteiten ten behoeve van literatuuronderzoek:
 - Uitwerken zoekstrategie voor wetenschappelijke literatuur, betreffende chroom-6, CARC en mogelijke andere relevante gevaarlijke stoffen.
 - Zoeken van wetenschappelijke literatuur, betreffende chroom-6, CARC en mogelijke andere relevante gevaarlijke stoffen. Uitwerken hoe en welke meta-data aan documenten gekoppeld kunnen worden,
 - Wetenschappelijke documenten inclusief meta-data in documentmanagementsysteem beheren, zodat experts in het onderzoeksonderdeel voor het beantwoorden van vragen makkelijk de juiste documenten kunnen vinden.

4.7.1 Tijdsplanning

De voorbereidende activiteiten zijn gestart en zullen doorlopen tot ook na de start van het onderzoeksonderdeel over het beantwoorden van vragen, omdat nieuwe informatie en literatuur beschikbaar kunnen komen. Het doel is om op het moment dat de eerste onderzoeksplannen klaar zijn, dat dan de pre-selectie, waaronder het toekennen van meta-data, van documenten die tot dan toe beschikbaar zijn gesteld door Defensie, is afgerond en de documenten zijn vastgelegd in het documentmanagementsysteem. Daarnaast is het doel om de wetenschappelijke artikelen betreffende chroom-6, CARC en mogelijke andere relevante gevaarlijke stoffen die tot dan toe zijn gepubliceerd in het documentmanagementsysteem gestructureerd en van meta-data voorzien vast te leggen, zodat het onderzoek vervolgens efficiënt uitgevoerd kan worden.

4.8 Te leveren (deel)producten

De volgende (deel)producten zullen worden geleverd in onderdeel II van het onderzoek (zie ook Figuur 1):

1. Onderzoeksplan betreffende de onderdelen I en II van het Gezondheidsonderzoek gebruik gevaarlijke stoffen bij Defensie; POMS Chroom-6 en CARC.
2. Online aanmeldingstool voor RIVM onderzoek.
3. Lijst van maatschappelijke vragen en de vertaling naar onderzoeksvragen.
4. Verslagen van de terugkoppeling aan belanghebbenden van de lijst met onderzoeksvragen.

5. Concept-onderzoeksplannen.
6. Verslagen van de terugkoppeling van de concept-onderzoeksplannen door de inhoudelijke klankbordgroep en belanghebbenden.
7. Definitieve onderzoeksplannen na vaststelling door de paritaire commissie.
8. Documentmanagementsysteem voor informatie, wat beschikbaar is en wordt gesteld door Defensie en (ex-)medewerkers, en voor wetenschappelijke artikelen betreffende chroom-6, CARC en mogelijke andere gevaarlijke stoffen.

5 Projectcoördinatie

Coördinatie tijdens onderdelen I en II van het onderzoek:

Algehele coördinatie:

- Rob Beelen (onderzoeksleider) en Ronald van der Graaf (afdelingshoofd)

Coördinatie onderdeel I: Het verduidelijken van de inrichting van het proces van communicatie over de risico's en de informatie-uitwisseling in het kader van dit onderzoek

- Coördinatie onderdeel I: Rob Beelen
- Corporate communicatie en perswoordvoering: Harald Wychgel
- Projectcommunicatie: Ingrid van Kuilenburg

Coördinatie onderdeel II: Startfase van het onderzoek waarin de onderzoeksvragen voor het onderzoek worden afgestemd met alle belanghebbenden

- Coördinatie onderdeel II: Rob Beelen
- Coördinatie inventariseren van de onderzoeksvragen: Liesbeth Claassen
- Coördinatie vertalen maatschappelijke vragen in onderzoeksvragen en terugkoppeling naar belanghebbenden: Marleen Kraaij
- Coördinatie omzetten onderzoeksvragen in onderzoeksplannen: Rob Beelen

Voor alle stoffen en producten die onderwerp worden van het onderzoek (zoals bijvoorbeeld chroom 6, CARC, PX-10, etc.) wordt voor de voorbereiding een deelprojectcoördinator binnen of buiten het RIVM aangewezen. Uiteindelijk zullen experts binnen of buiten het RIVM worden betrokken, al dan niet in een onderzoeksconsortium, die onderzoeksvragen zullen beantwoorden aan de hand van onderzoeksplannen. Zij zullen dan ook de coördinatie uitvoeren per onderzoeksplan.

Voorbereidende activiteiten:

- Coördinatie voorbereidende activiteiten: Rob Beelen

Figuur 1: Onderdeel II – Afstemmen van de onderzoeksvragen en uiteindelijke onderzoeksplannen

